

Изамаи спаког четвртка
на пјесом табакју.

Стаје за Црку Гору, Ау-
стра-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:

годинише . . . 6 флор.
на по године . 3 "
на четврт године 1 " 50.
За Србију годишње 20 дин.
на по године . 10 "
на четврт године 5 "
За све друге земље 20 фран.
годинише.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Преплата на Црне Горе
и сва писма шаљу се са-
мом уреднику.

Преплата на Србије у-
пућује се Великипу Вало-
жићу у Београд, а на дру-
гих крајева под адресом
Р. Кампаловић Сагао
(за „Црногорку“).

Преплату примају сви
наши књижари и новинар-
ске експедиције. Нефран-
кирана писма не признају
се.

Број 1.

ЦЕТИЊЕ, 12. Јануара 1884.

Година 1.

Из пјесама једног пропалог пјесника.

Јо д' прии демон то
Што силним вјетром жеља неситих,
Пакленим жаром мука вјечитих,
Земљани распали ми строј?

Ил' с неба његов противник,
Блаженства свјетли геније,
Што љупким својим осмјехом
Уноси срце, душу опје?

Ил' оба можда заједно
Преображења снују верове,
У души мојој подижућ
Својега царства тронове?

Опхваташе ме дивови,
Претворише ми душе тинину,
Играјућ по њој коло крваво,
У разбојишта дивљу крајину.

Под силом том необичном
Већ не чујем се себезнан,
Отвара двери преда мном
Нов свијет, чудан, непознан.

Час један махом оенил с'
Освојил свјести тврди град,
Реалности ми прозу претвори
У идеала миомирни сјај;

Па видим свијет дружији,
И небо много јасније,
И звјезде много сјајније,
У људма аудиоис лик.

Дамари бију весело,
Милином струји жића сок,
Ах, то је царство свјетлости,
У њему влада добри Бог!

Ал' главу диже принцин грдила,
У коштац хвата с' с Богом жив,
Фијуком бича огњеног
Шаба ми душу — прии див.

Расточише се свјетле стихије
Пред приим дахом сина пакленог,
Пола мном отвори се зјап
Од очајања безданог.

У очујања путојој празнини
И над и вјера потону,
Над пононом од свјета два
„Све ј' ништа!“ — громко одјекну.

На рубу од тог попора
У мрљу поноћ дух ми умотан
Над гробовима прошлости
Лута и блуди самотан.

„Све ј' ништа!“ — Тако зар?
И ђаво ј' зар нихлиста?
Његовом царству зар да припадне
Негдашњи идеалиста?

А гдје је маште спиритусе
Да ужд новог свјета луча? —
Изапало у борби живота,
Оставив мржње дружуч!

МОЗАК И СРЦЕ У КЊИЖЕВНОСТИ.

Они, који буду читали овај лист, лист за
књижевност и забаву, ваља да знају напријед,
како уредништво његово суди о књижевности
и књижевној забави у опште, које мјесто зау-
зима на пољу књижевне радње и којим се наче-
лима руководи при опјени производа те радње.

То хоћемо да кажемо у овоме чланку.
Да се запитамо прво: шта је то књижеп-
ност?

Сви народи и сва времена, која се намте,
немају једнак одговор на то питање. Аустрактни
Пајемац тражи одмах дефиницију збијену у не-
колико редака и логично сложену од метафизич-
кијех појмова. Добје ли је, он се за даље не

бине. Сангвинички Француз задовољан је, ако му се у име одговора издаци какав духовити „арегу“. Практичном Инглезу онет ништа не врједи, ако није испало испод кане, под којом ради само „human intellect“.

Можда ће и наш одговор носити на себи све карактеристичне знакове ерискога начина мишљења, ако речемо: да књижевност данас ништа друго није него — *писана и штампана радња душе човјекове*.

До душе лак и прост одговор, дат без муке и патега, без биранијех високопарних фраза, без дубоке метафизичке анетракције, без икакве духовитости — одговор иза којег би се упрешћени Нијемац с мјеста загњурно у дебеле томове свога Хегла, Француз учинио какав неслан каламбур, а Инглез сно на врећу од вуне.

Али ми пишемо ово за Србе, а с увјерењем да смо у толико ближе истини, у колико смо ближе простоти.

Но колико се чини, да смо лако минули кроз философски кланац којим се мора проћи при дефиницији појма књижевности, инак је у њему једна ријеч тако пространа, један појам тако магловит и еластичан, а сушине кроз његове узаско покривљен и збо употребљаван, да ће за њега свака заштити, па и ми сами осјећамо се побуђени, да се при њему зауставимо, да га изближе одредимо и објаснимо, јер без тога цијела наша дефиниција заударала би доста на германизам, од којег бисмо је ради били очистити, нити би имала оне јасноће, коју хоћемо да јој дамо.

Јест ли да би се све лијено дало разумјети у нашој дефиницији, да у њој не стоји ријеч: „душа“?

Душа!

Шта је то душа?

Од када људи мисле и своје мисли пишу и штампашу, мислило се, писало и штампало много и премоно и о души човјековој. Али почињући од Конфуција па до — миспрекога Махдије, од Платона и Аристотела па до — Емила Золе, ниједна „душа“ није на чисто о томе пита је душа човјекова. Неброј догама стоји наслагано у богословским књигама и предањима свијех вјекова и народа, сисеија система лежи конструјисано у философским дјелима највиших умова људских, па инак човјек стоји пред душом својом и данас још као пред једном неразријешеном загонетком.

Није нам задацак овјде, да се упунтамо у разлагање тих догама и система; али ће сужити нашој анализи душевне радње и душевних појава, ако се часком осврнемо на епистемологију њемачку, која се сматра као нај-

знатнија у цјелокупној философској литератури свијета.

Нико се није више занимао испитивањем душе него Нијемци, а нико није више збркао и помутнио појам о души него Нијемци. Дали би се напунити читави магацини дебелијех књига, у које је сложено дубоко уметовање њемачко; а оно не само да није разријенило питање о души, него га је још више смело и замрсило, те служи данас као свједочанство ујасне аберације ума људског. Човјек се често задивити мора, кад очни, до ког су се степенали Нијемци, тај „народ мисленика“, могли заштити при својим философским анетракцијама, и у чуду се пита: је ли могуће, да човјек при здравој свијести може као дубоку мудрост износити и продавати голу лудост? Па да не врједи пословца: гдје су кола мудрости, ту су двоја лудости!

Већ само несходните, са којег су њемачки философи полазили при испитивању душе, било је погрешно. Сматрати душу човјекову као нешто одвојено од тијела, као нешто засебно, независно, повезано биогенетички за тјелесни организам људски — то је била главна погрешка, у коју су пали њемачки стубови транспенденталне философије. Из те погрешке никле су све остале; на њеном темељу конструјисане су све парикатурне слике, које је изводила суха анетракција њемачких мозгова. С одјељеном од тијела суштинском душе могло се чинити што се хтјело; њени појави и радња њена могла се тумачити са свијем по вољи, без контроле и цензуре друге осим голе анетракције о нечем што се предметно посматрати не може, по чему се само радња и појави онајају. Да је душа везана ма на који начин за органисану материју од које је састављено тијело човјечије, то би био злочин и помислити; да је душевна радња еманација те материје, то се никако није могло допустити: да је цијели динамизам душе ослоњен на главна средишта организма човјековог, то и претпоставити само било би понижење за сублими карактер човјечије душе, онакове као што су је њемачки философи замишљали; да је тако звани свијет душевни састављен из градива унесеног тјелесним органима из спољашњег материјалног свијета и прерађеног чисто физиолошким функцијама нашег организма, дакле да је и он уткн у стотинама жица у велико ткање свјетско и по томе да неумољиво подлежи великим законима природе — то никако није могло да иде у главу једном Хеглу ком је „све паметно што постоји“, и једном Шеллингу ком су „реалне, живе и егзистирајуће идеје — богови.“

С духом, издвојеном на тај начин из тије-

ла, с њеним радњама и појавима, састављани су системи спиритуализма, монизма, дуализма и т. д. Душа је час била душа, час опет дух. Кад је радила сама за себе, онда је то био чисти дух; кад је пак радила у тијелу и помоћу тијела, онда је то била душа. Дух је имао свој засебни свијет: тако звани падцули, т. ј. нешто што је стјало узвишено над органима човјечјим. Тај свијет представљао је најомиљеније поље за њемачке метафизичаре, на ком се по вољи могло тумачити и доказивати *ignotum per ignotius*, т. ј. оно што се не зна, онијем што се још мање зна.

С догматичном неприкосовеношћу вјеровало се у темељитост тих философских теорија све докле, докле природне науке не изнијеше на сриједу резултате, којима се до темеља обори сва лажна зграда трансценденталне философије њемачке. Индуктивни метод испитивања научних питања потиску на страну њемачку априористичну школу, која је градила куле по ваздуху

не обзирући се на реалност у животу и природи. Затворени пазеће четири зида њемачки философ, тумачећи све појаве у свијету само из своје главе а не испитујући их објективно, положи оружје пред нововјеким испитивачем природе, к ји се поживљем, ретортама и микроскопом у руци приступи к предметима свога испитивања.

Начини се читава револуција у научном свијету. Богослови повукоше се са својим догмама у цркву, гдје им и јест право мјесто. Метафизичари или ускочише из својих трансценденталних сфера на поље реалности и предметног испитивања и посматрања ствари, или окорјели у свом руфетлијском заносу скаменише се и претворише у мумије, на које се данас само претом указује као на представнике огромнога можданог рада утршеног у проналу ствар. Данас само културни историчари имају по проклетој дужности несрећу, да читају једнога Хегла, Шелинга и т. д.

(Наставиће се).

СТАНКО И ХАЈКА.

Црногорска легенда.

NACIONALNA BIBLIOTEKA
Српско-Црногорска библиотека
Београд

I. CRNE GORE ĐURDE

Скадарско поље, ала си равно,
Ала си л'јено, ала широко!
Над тобом сјају сада високо
Звјездине сјајне, чувари ноћи,
Које се купљу сад у свјетлоћи
Мјесеца бл'једа, чобана стара,
Звјездица сјајних Божјега дара!
О поље равно, о поље бајно,
Сред тебе лежи језеро сјајно,
У ком се гледа звјездица јато,
Од којих сјајеш ка' суво злато!
Језеро глатко ка' огледало,
Да си видјело, да си ти знало
Да Црногорац на коњу лети,
Ти би га на се хтјело пов'јети;
Ти би му дало твојијех вала,
Ти би г' на груди Хајкуне дало,
Хајкуне к'ерце Омер наше,
Чије 'по дворе често ти знаше
Љубити твоји поносни вали
Када би с' узрујали
Ал дошкан већ је, јунак те не ће
Он покрај двора нашима веће
Млађан се моће

II.

Б'јели двори ...
У којијем ето гори
Умирућа дуча св'јеће
Која умират хоће, не ће!

На просипље споје траке
Броз прозоре-б'јеле куле
На пашини сад чардаке.
Св'јећа гори ...
И по соби траке н'једи,
И на душек меки гледи,
Гдје је Хајка да јој прича
Ноћне спове, дивне бајке ...
Ал' на душек нема Хајке!
Хајке нема!
У кули је сад тишина н'јема ...
Св'јећи жао, ста да плаче
И горјети стаде јаче.
Ал' за мало, србца плама
По одаји Хајке неста,
Ста се трачак да прелама,
Мало прође, св'јећа горјет преста! ...
Сауда мирно, свако спава,
Јомте није зора плава
Помолила своје лице,
Нит' св'јет јомте не угледа
Зв'језде сјајне те данице;
Веће јомте зв'језда јато
На небу се сјају као
Најчистије суво злато!
Само ј' чути лајек паса,
И по кад-кад чујеш гласа
Славуљ-птице гдје у гори
Са ромоном вода збори.
Свуд је тама, љу пролама
Мјесечине бл'једа зрака
На Омер-наше гле чардака!

„Алаах велик!“ — чујеш р'јечи,

„Исеа ми!“ — глас зазвечи;

„Ја те волим, душо моја!“

„А ја волим, Црногорче,

Твоје цело — уста твоја!“

„А ја твоје, Хајко, лице,

Твоје прие обрвице,

Твоје очи азем-поћи,

Хоћеш Хајко за мном поћи?“

„Мухамеда м', ја бих хтјела,

Само кад бих млада смјела!“

„Тако мени светог Саве

Лишио б' се своје главе,

Да те могу мојом звати

Да ми можеш руку дати!“

„Тише, тише, моје лане!

Лакше, лакше, б'јели дане!

Дуље, дуље, тавна поћи!

Немој зоро скоро доћи!

Ближе, ближе рано моја,

Бе с' ружична уста твоја?

Наслони се главом дивном

На груд једру, Хајко моја!“

„Хоћу драги, б'јели дане,

Без твога ми ока сави

Моје болно, душо, срце,

И сваки дан мање крвице

У лицу ми младој врије,

Када тебе са мном није!“

То изрече на р' пољуби

Пољубац се у поћи изгуби!

„Пољуби ме, Хајко, јаче,

Са срца ми тугу смаче.

Јаче, јаче, душо, јаче

Од весела око м' плаче!...

Хајко што је? што год више

Уста моја на твоју пишу

Наше дубве рајска слова,

Љубав расте ка' из нова.

И што више пијем меда,

Са уста ти у пољубицу,

И што т' више јунак гледам

То ја више од тог жедњам!“

„Ласкаш, ласкаш, моје лане,

Мој пребио б'јели дане,

Ласкаш, ласкаш, как' не лажи,

Да л' ти срце другу тражи,

Да ли љубав наша важи?“

„Купем ти се Богом душо

Да пољубица нисам кушо

Са других усана!...

Купем ти се ма'јеком мајке

Да милије млађан немам

Ја од тебе Хајке!

Са слободом ерског рода

Купем ти се, Станко доде,

Да си ми милија

Од свата на св'јету!

Вјеруј Хајко, сунца моје

Ал' какво је срце твоје?“

„Тако мени Мухамеда,

Тако мајке — оца с'једа,

Тако ноћи — б'јелог дана,

И тако ми рамазана,

Иниједна и корана,

И тако ми живог Бога

Ти с' љубимац срца мога!“

Вјетрић пири — мјесец вири,

И звјездица дивно јато,

Како Станку ето виси

Око врата Хајка глато!

И што мјесец св'јетли јаче,

И што траци гушћи сташе,

То пољубица много гушћи,

На усанца Хајке наше!...

А што вјетар тише вије

То се Хајка слађе смије!...

А што зв'језде јаче сјају,

То страстије они двоје

Тону у топлој загрљају!.....

III.

Тишина је свуда и'јема

У дворове Омер-паше.

Сако спава, по Али по др'јема!...

Мисли у' море — на га муче,

Да Хајкуне миле селе

У одаји нема!...

За час скочи с миндерлука,

За час њега снажна рука

Отворила куле врата,

Па кроз обор тихо ступа,

И на врата од одаје

Миле Хајке лупа!...

Али Хајке селе нема!...

У одаји тишина је и'јема.

Пот му ладна челом зије,

Види добро бег Али-бег

Да Хајкуне сестре миле

У одаји није!...

Па помамац у сад лети

Неће ли је там' видјети?!

Што видјеше њега они?

Четир ока у поноћи!

Шта његове уши чуше?

„Бјежакемо!“ поменуше,

„Бјежакемо!“ зборо оба:

„Раздјелит' не једна може

Смрт ил' плоча хладна гроба!...“

Кад Али-бег млади чуо,

У лицу се промјенио,

Па Омеру оду лети:

„Поштеније је умр'јети

Него дати Црногорцу

Хајку сестру сад отети!

Брзо оне, брзо слуге

И кавази брзо — брже!“

У то наша иза сна се трже!...

„Ко је Але? каква Хајка?

Уграби је ко? да л' шајка

Ариаута, или Влаха.

Ил' Латина рука плаха?“

„Карадаг је!“

„Брже слуге, Карадага

Свежите га ви јунака.

Похитајте, још виђите

Не утече л' кучка Хајка!“

Двадесет слуга, двадесет друга,

Рекао би један слуга,

На зов Ала који рече:
„Паз'те да Влах не утече!
Пет товара дају блага,
Дају мога хата драга,
Дати двије пушке мале,
Дати моје оштре пале,
А наша ће дати више
Ако слуге моје вјерне
Карадага ухватише!“

Већ је зора рујним везом
На камену пала б'јелом
И обукла сјајне дворе
Омерине у одоре
Бајне зоре, кћерце ноћи,
Која мора ведром дану
У походе сада поћи...
У то и дан "срди свану
Сјајним сунцем на св'јет бану,
Сјајем дневним башта плану.
Сунце неће сакрит' тајну
Но издате дану бајну —
А дан каза Алил' младу:
У зеленом да још саду
Сестра Хајка с Влахом спава!
Постеља им да је трава,
Душек меки рука деска,
А огртач сва небесна
И ширина и висина!
Превари их љубав врућа,
Зажднеше се уста врћа,
Срце пламно пиће да кори
Док у дворе даких снова
Обојицу не обори...
Тако млади загрљени
Са љубављу занесени

Проведене ноћу тавну...
Док не гракну, док не бану
Бег Алил-бег с двадесет друга,
Двадесет друга, в'јерних слуга.
Сваки од њих „Влаше!“ крикну
„Вежи руке“ Алил викну.
„Предај ни се Влаше брже!“
У то Станко млад се трже
На јуначке ноге скочи,
Два три крока нап'рјед крочи,
Иза паса пушку хвата
Пушка пуче, Хајка оста
Без јединца Ала брата!
Ножем јоште једном махну
Пред ноге му Турчин пану!...
Хајка к мртвом брату пану,
Па га љуби — пушка плану,
Добро гађа — добро годи
Појед прса Станка згоди.
Равен Станко земљи клеца
Покрај њега Хајка јеца
И нариче: „Станко, куку!
Скин' са мене тешку куку,
Без тебе ми жића није,
С тобом гинут' жеља ми је.“
„Је ли сунце, суво злато,
Је ли лане неудато,
Је ли боже срца мога,
Жао ти је брата свога,
Жао ти је мене млада?
Не жади не, ти ћеш е нама
На други св'јет ноћи сада.
Но опрости, да си проста!“
Ножем ману — Хајки доста!
Украј њега мртва пале,
Но и Станко — не устаде!

МИЛОШ ОД ПОЦЕРЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуљ.

I.

Ко је само једном гледао Тадију из Чучева, познао би га доцније — ама би га познао, што-но ријек, да из мртвијех устанеш; познао би га међу хипадама и на сваком мјесту, јер се Тадија разликује стасом и облицијем од осталијех људи.

Да речемо, виђа се чачура, грбавијех груди и леђа, косе првене а обрва прицијех, да су им зуби жућкави и неједнаки, — тога се виђа сваки дан; али замислите та-кога чачура, врљава, кривоносна и дугијех зашиљенијех образа, а руке да му досижу готово до колена — е тога се не виђа сваки дан, а ноћу ни да' Бог!

Такав бјеше Тадија Илиј.

Да се Тадија родио дјегед међу лацмани-ма а од сиромашних родитеља, шћаху га водити по свјетугу да га народу за паре показују. Сиромаш Тадија ни мртав не би се у гроб

станио, него би му љешину продали гдје се излажу чудне ствари и ту би га дупке при-слонили да се свјетина чуди, шта Бог учини!

Али Господ Бог хтједо другојаче. Да му је за милост, он хтједо да Тадија угледа сви-јета далеко, чак далеко од лацманске земље, ли-једо у селу Чучеву, а од благовјерних родите-ља Илије Тадијина и Јоке Илијне. Илија и Јо-ке имаћаху још троје дјце све здраве као шишци. Како се родитељи обрадоваше томе по-вом дару, — каква се хука и талабука дигла по селу и по цијелом требњиском кадилуку, то је лакше замислити него казати. Турци махашу главама, не слутећи на добро. Ба-бускере нагађашу свакојако да би објасниле тај вапреди појав. Невјесте, особито ћетине, пошаху зајвете к цркви, из страха да им помисао на ону награду не исквари плод утробе њихове. Али „свако чудо за три дана“ те се и то мало по мало утиња. „Све је воља Божа“, закључише и Турци и бабе и невјесте и сва-ко је у Чучеву и околину размисљао о томе вапредио догађају, — премда су и пријед знали да се то догодило по вољи Божијој.

Па као што Бог увијек има стотину добријех разлога за све што учини, и ако су ти разлози, нама грешнима, често непојмљиви, тако одиста је знао рашта допунта да се Тадија роди гдје се и зачео. До душе, човјеку је у природи, да мишљу својом, као насилно, хоће да раставља велике противности. Како то да у земљи Херцеговој, гдје је народ здравији по пгђе, како то да се ту заметне така наказа? Запста, да сви помрли параштаји, из Тадијина завичаја, могу устати, чудом би се зачудили, јер такова пита не предаде нас пасу; али би се онет у прах повратили, тјешећи се: све је воља Божија!

Гидин Таде, — како га дјеца зваху — није дуго носило име што је при крштењу добио. Узгред да речемо, у требињском кадилуку сваки човјек има надимак, па ни бегови, докле бјеху, нијесу се пазивали. Повод је надимку или каква физична мана или душевна, или ако је неко нешто смијешно учинио. Ако би се нашапта бијела враца, т. ј. човјек што нема смијешне стране или мањкаве, — или правије да речемо, човјек који то умје вјешто да скрије, а оно сигурно су му се претци постарали да не остане без тог народног крштења. Отуда сила божија по Херцеговини смијешнијех назива, које би вриједно било покушати. — Него да се врсемо к нашем Тадији. Прему је на годишњу триста и шездесет и пет надимка придјевано. Али му не приону ни једно, док се не изузети оно што му би суђено. А и ту је судба, ја пита!

До своје пете године, Тадија је неколика пута домиголио до манастира, који му је био удаљен од куће, биће и не бити пушкомет. Дијете се пуњало око порте, по доксету, а најрадије у млаћупници. Бјежао је од калуђера и од људи непознатих, али дебелог куvara Јосипа Кркача и неких слугу није се бојао. Кркача му вики: Шкембе! похерај гуске из баште, или: чувај ми месо од макача, — па му подај залогај хлеба и исјецај му меса. У невољи Шкембе би се заувкло, гдје му драго, а лако му се било скрити, — под прех, за врата, а најчешће у једну приземну пањегу у млаћупници. Често се догађало да је у тој пањези дијете стојало неколико сати. Оно уљези а Јосип га затрпај каквом старом гуњом, док се људи не разиђу.

Негдје између Госпођина, пред вечерњу, отац Ијаков (надимком Пљоска) њаше са неколико сељана из млина пут манастира. Тама калуђер ногом на мапастирски праг а Јосипово Шкембе хоће да изиђе, — заврнуло кошућину на носи нешто за јело. Калуђер застао и сељани стадоше. Дијете удари у плач, — а у плачу изгледаше да Бог сачува!

Ијаков ставио руке на крета, па га гледа, дуго гледа, а најзад ће рећи: је ли, људи, ово она дијете Илијо?

— Јест, оче, а ти га зар нијеси гледао до сад?

Калуђер приступи дјетету, стави му руке на главу, пак ће онако кроз нос: не плачи, не плачи! ти си Милош, ти си брe Милош од Поцeрја!

Дијете прекину плач, сврну зјеницама на страну, — као што обично чине дјеца кад хоће да запамте неку ријеч, — пак наслак рече: Мијос од Поцeрја!

Аферим, соколе, Милошу Поцeрче, гракнуше људи смијући се грохотом.

Сутра дан до вечерње, све је Чучево знало, како је Пљоска прозвао Тадију; а кроз два три дана разгласило се и по цијеломе кадилуку.

Па то видни смијеха! А како и нећеш! та реч каком ђаволастом човјеку да је „живи ценабет“, ја ли се зачуди чесову малици „количак је“, ја ли чесову дугоћи „којинач је“, пак ће се свак насмијати. А шта је све то, зар је то и зеру смијешно према томе да се Тадија Илије Тадијина прозове Милошем од Поцeрја! (Знаће ваљда сваки чит. да је Милош Поцeрац што и Милош Обилић).

Јоки Илијој повољније је било да јој спну то име остане него једно од оних што су му пријевани, — а наслупала их се, спрота! Барем је хришћанско име! С тога, након неколико дана, у кући и у компилуку то се име чуло пречесто. По селу, до душе, још се затезало, још је многијема мучно било да пристану а да се сваки одрече надимка што је који Таду измислио, али мало по мало сваки попусти усудној ријечи духовниковој, чак и Кркача, — те не прође ни година, дијете се ни одазивало није другом имену. Колико пута љети вечером, стока се сјаји, чељад еу сва на окупу, а мали грдов негдје заостао. Мајка му изађи за јару, испеши се на криш, пак ће иза свијех машина: оооо Милошу од Поцeрја! Остала дјеца по се у — како зачу Јоку, стани и они да га дозивљу, исто онако. Бога ми, па и многи одрасли — само да се комедија чини, — стани да се деру. Граја велика, неи лају, а из вилине пелине одјеком се разлијегаху кроз вечерњу тишину, потоњи слогови: цeрјаааа, ерјааа! (Наставиће се).

НАТПИСИ НА НЕКИМ СТАРИМ СРБУЉАМА У РИЗНИЦИ ЦЕТИЊСКОГ МОНАСТИРА.

1. Мињеја за мјесец Април има на корицама ове натписе:

„Ва лѣто (7197*) азъ грѣшнн Роувимъ владика

*) Од рођења Христовог 1689.

зридохъ ва манастирь Цетинѣ въ Черней Гори отъ вѣле бѣде кою презъ да кажу свак мудри може знати што се чини када се царство измѣнуе; тачно уви! уви! што дочекасмо грѣхъ ради нашихъ. Може Богъ дати и видѣти всемъ архіереомъ обшитаго отца и патриарха въ свою епархію да пѣсмо разгнати отъ безбожнихъ чедъ.»

«Тожде врѣме држешту сему манастиру вассоевѣщени митрополитъ кир Висарионтъ, еможе многая лѣта зане велики милуе шокое.»

2. Пролог за Октобар има овај патнис:

«Сја книга мене смѣрнаго митрополита Саватія Захлмга и полъ Херцеговскаго, пострижнѣкъ трѣбнѣски (1702).

3. Јеванђеље с предговоромъ Теофилакта архиепископа Бугарскога има овај патнис:

«Списъ се сѣи святи и божествени тетроевангѣлѣ въ лѣто (7060)** повелѣниѣмъ и усердѣиѣмъ всеблаженнаго Митрополита кир Матеа Будимскаго въ та люта и прискорбна времена въ дни султана Сулимана, грѣшнихъ и мѣшнихъ всехъ діакъ Јованъ отъ Николь назара.»

4. Србуља : житије преподобнога оца Григорија, има овакав патнис:

«Сја книга мене смѣрна архіереа цетинскаго Висариона, принесена ми бистъ отъ сѣа Складъ ва лѣто (7097) егда бистъ намъ радость велія и веселіе неизглаголаного, понеже ва то лѣто прилучи се пѣшкомъ Божиимъ самогубиѣмъ прити воємъ и нападнѣиѣмъ Римскаго царства са силою многото и шћиниѣмъ и претъ раше боготерки родъ царства изманилова и скверни езикъ ихъ отъ мѣста Косова и отъ ѣнихъ окрестнихъ мѣстъ и придоше до велике церкви дома Синасова иже нарицаете Нек архіепископа обшита обители и пресветлое солнце иже сияетъ и луче испускаетъ по вассей земли сербской; и бистъ имъ ва мале подручја. Последѣи же воздвигъ се са вон своими христоунавистнѣи и домашнимъ вратъ паша Махмутъ Беговичъ отъ мѣста Инека, и пакѣ восприе сѣю святую обитель и отачество его мѣста глаголемо Нек. Сја вса биша Божіеѣмъ попущеніемъ грѣхъ ради нашихъ, и много зла сѣи боготерки варваръ показа сѣи святой обители, вассъ расхити и развирши еможе отъ основанія бѣше стѣжала, тачно не оборн, а етежаниа вса вазе. О семъ да му Богъ воздастъ по делозѣ. И сја книга бистъ ва то врѣме отъ сѣи святой обители принесена ва градъ Скадаръ... Се же бистъ (1589).

5. На једној старинској архіјерејској митри налази се овај патнис:

Сја вассоевѣщена митра скова се истояиѣмъ и трудомъ и платомъ Станише Попова од вассъ Нгушана и приложки митрополѣи цетинској храму Рождества пресвете Богородице и на благословѣ власске Скендерискаго кирѣ кир Висариона ва лѣто 7190 (од р. хр. 1682). Рукоделѣса майсторъ Андро от мѣста Ресна.

6. Патнис на једномъ сребрномъ јеванђељу:

Сје свѣтло евангѣліе по прошенію мене смѣрна архіепископа Пекскаго и сербскаго патриарха Арсенія четвртаго подарова святей и величїи цетки патриархиі срской Пекѣ сурдаръ кир Петар Меквић или ти Велѣић от Ресна за вѣщан емошенъ въ лѣто 7235 (од р. хр. 1725) мѣсца Септемвриа 21... Майсторъ Иліа Јоновићъ у Новомъ 1723. —

Марко Драговић.

** Од рођена Хрѣстова 1552.

„Балканска Царица“.

Први пут представљана на Цетинју 2. Јануара 1884.

Мучно ли бјеше музама Меломени и Талија успети се уз Кретац и освојити за се једно скромно мјестанце на полу Цетињског, гдје је до јако само бог Марат неограничено владао!

Али времена се мијењају. Храм Јанусов стоји већ од неколико година затворен и у Црној Гори. А Црна је Гора не само „јуначко глјездо“ него и „тај пјевача“ — као што нам се лијепо каже у нејој „Балканској Царици.“ Глас гусела пјесму је родио, пјесма је расла снажно и бујно, док није досрела до — прве драме, прве трагедије црногорске, до „Балканске Царице.“

Није ово први пут што се дају позорнице представе на Цетинју. Било је тога већ неколико пута до сад.

Али је ово прво драматско дјело црногорско, које је први пут на црногорској позорници прешло преко пута што свијет значе.

За то је ове у нас прави догађај.

Ваља га дакле забиљежити, а „Црногорка“ се поноси, да то може учинити на својим скромним страницама.

Не може овдје бити збора о самој драми која носи име „Балканска Царица.“ То дјело још није свршено, оно није изашло на свијет, оно је још у рукопису — неприкосновена својина узвишеног писца, над којом књижевна критика још не смје вршити својихъ права.

Ми ћемо овдје да говоримо само о представи те драме. Представљала се до сад три пута: први пут у понедељник 2. Јануара, за тимъ одмах сјутра дан, и по трећи пут у уторник 10 ов. м.

Представљало ју је: добровољно позоришно друштво читаонице цетињске. То друштво састављено је из самѣхъ дилетаната, којима су се, по одобрењу своје управлѣнице, придружила на ту цијелу и двије ученице из овдашњег женског института.

По суду свѣихъ слушалаца, на и најстрожијихъ оцѣњивача којима се укуе развио на позорницама петроградским, бечким и париским, представа је испала, у цијели узвѣши, неоскривао добро, неки вѣдо управио сјајно. Главну улогу имали су г. Јов. Поповић-Липовац, и г. Јакоб Софија Поповићева. Први је представљао Станка Црнојевића, личност у којој је персонификовано зло начело издѣјства, развијено до највишег степена страшну властоудубља. Оно се одржава у пуној снази кроз цијелу драму, одолијева иза кратко реакције и најтежимъ душевнимъ утѣцима и савлађује све перипетѣје у најмучнијој борби између љубави и — круне. Оно не пада ни пред Децаном (оличенимъ патриотизмомъ црногорскимъ) ни пред Даницом (персонификацијомъ чисте љубави благородне узвишеног домољубљемъ).

Г. Јов. Поповић-Липовац показао се потпуно дорастао својој неблагоприятној улози. На неким мјестима био је прави виртуоз. Младог књижевника у пуној сили и снази младости, а распаљена с једне стране страшну властоудубља и друге жаром љубави, узлио је г. Липовац да представи упорио пјештачић. Из ока, с лица сјајна му естрада; сваки покрет казује човјека, ком се душевна равнотежа под наваломъ силнихъ страсти и противоборнихъ немихичкихъ елемената јако поменула и испала из нормалне линије, држања. Док му се на лицу зрцали страст љубави

док нам заносно опишеује љепоте свога завичаја, док нам узгоси врлине јуначкога живота, ми смо очарани гледајући му на лицу и свјема покретима јасно и вјерно изражени одејај свјетлости душевне. Али нам протресе срц у костима, задрте у нама сви живци, кад видимо, како на то ведро небо млађане веселе душе на један мах прии демон издајства навуче густе облаке, те од оног ведрла лица Станкова не видиш већ ништа друго него посукнузи облик, грчеви-то стегнуте мишице, набрано чело, стиснуте и замућене очи.

У тим тренуцима био је г. Липовац управо класичац. Такав је био и пр. у монологу на свршетку другог чина. Порјеклави се са кнезом Деаном, који му пребаци намјере издајничке, уби тога представника најчистијег црногорског домољубља. Пратња носећи мртвога Деана уклања се с позоришне уз тужну зајевку, а — убица, издајник Станко остаје на пој сам

„Врх Деанове још топле крви,
На траг сировга мога алочина.“

Грозно је било погледати га тад! Рекао би, сав се скупио у котур и као да би хтио само од себе да се скрије, сам од себе да побегне. Под моралном депресијом, која му притисну душу иза извршеног убиства, учини се као да је прии демон властољубља и с њим у поворици ношеног издајства потонуо у дубине, из којих неће никад више изаћи. Тачно психолошки мотивисан је пад енергије, која ни у тако силне нарави, као што је Станкова, није могла дуго задржати се на највишем степену свога напора иза ексцелзије, која је стаја живота Деана. Станко се боји и каје:

„Одје ми сванто сада пријети:
Иво и жути и земља црста,
Највише савјест моја нећеста.“

Но демон властољубља опет му изби на површину душе:

„Ал' Турци... круна... краљевска власт...
То ми не може са ума пасти!“

Станко се још бори с њим, прии демон опет тоне, Станко прикупио око себе сву моћ своје боље стране етискује га, рекао би, за навик:

„Одби с' од мене, проклети враже!
Прстом се сваки издајник каже!“

Ал' демон се опет помаћа са свом силом, и с триумфом улази у душу Станкову као у своју неограничену државу:

„Хришћанство ц'јело нека ме куне,
И то је лакше но бит' без круне;
Па за то ноћас бјежаћу Бару,
Отолен под скут Мурату цару!“

Завјеса пада; нубика уздахну!

У трећем чину нова борба за Станка: између љубави и властољубља. Још тежи моменти, јер је љубав — сјилена сила! Даница му је у срцу, он Даницу. Љубав је међу њима савршена. Али за Станка већ знамо, ко му је усно на душу као неограничени господар. Тај господар ставља ограду између Станка и Данице. Да ли непробојну ограду? На крилима жарке љубави Станко се заплиће неколико пута, да пробије кроз ту ограду и освоји лијену Даницу порушив јој тврде белеме патриотизма. Даница силним дахом патриотизма јуриша на ограду која је раставља од Станка, трудећи се неуморним трудом чисте љубави, да угули жар властољубља, који од Станка прази издајника. Али за луду; оград

да стоји! Што Станка к себи привлачи, то Даницу од њега одбија. Станко је издајца, Даница права Црногорка — два полуса који се неумољиво и асно дјутно одбијају и онда кад их најјача сила у свијету — љубав — једно к другом привлачи. Љубав је сјилена сила, али се она гаси савршено у Црногорке, кад на јасно лице њено издне отровни дах издајства. Они пружају једно другом руке, али прии демон Станков, стојећи у свој сили по сриједи, руке им немилосрдно раставља. Даница призива Станка, да уживају љубав на чистом огвишту патриотизма; Станко му маме на трон балканске панице. Станко је мрак и кад побјеђује, Даница свјетлост и кад пада.

Дивно су изведени ови моменти трагичне борбе, и дивно представљени. За г. Липовца важи и овдје, што смо већ напријед рекли о њему. А Даница (гђца Савија Поповићева) сада нам се тек указала у пуном чару свога свјетлог карактера. (Свршиће се.)

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Учесна друштва.

(Српско учено друштво у Виограду.) Одбори овога друштва: за науке математичке и јестествене, филозофске и филозофске, историјске и државне, највише су на јавност извјештаје о својој радњи у потици мјесецима прошле године. У првом одбору подносиоца је расправља Ј. Павловић: „Одредба коефицијента јачине и њихова примјена у грађевинској струци“, која је одбијена због тога „што у њој нема ништа ново или оригинално“, а прелата је на оцену расправља Марка Николића: „О житном метлу“ (Anisoplia aegyptiaca) и усвојена расправља А. Кнежевића: „Система паралелних сила другог реда, које у једној равни дејствују.“ — Приједлог јужно-словенске академије о попремени књижевних конгреса српско учено друштво у начелу усваја. — О пријемцу читаве једне књиге (у рукопису) из пољске патријаршије, коју је давно послао друштву М. Милојевић, извјештава референт Јован Бошковић, код кога је ова ствар била на прегледу: да је оригинални рукопис на карти, из друге половине прошлога вијека (1757—1760), писан руско-словенским дијалектом старог језика, али по свој прилици пријатељ и „пријатељ“ са каквога старијег српско-словенског оригинала. Ново је у њему: насловни лист и претплат; а важан је још и: именик архиепископа и патријарха српских, и појест „о господах српских земаља“ и грб српски. Верковићеве зетнице у „Stargama“, који је г. Љ. Стојановић ове године употребио у својем Зборнику „Српски родослови и зетници“ (Гласник 53), видје се да је одавде потекло. Живот Неманин и живот архиепископа српских штампани су иначе, али ће свакако бити мјестимичке разлике између текстова, који ће ваљало пронаћи, прибрати и обановити; ну то је нарочити труд и посао, који не иде у дужност референту. За српску црквену књижевност има неке приједности Још и „Образник св. Саве“ и „Пролози“ на хан рођена Вотоградчина.

Одлучено би, по приједлогу референту, да се штампано оно што је ново, а уз то да добу још и највише од познатога. Гпо. Милојевић да се понади, да он покупи те приједлоге. Ако ли он не би хтио или могао те учинити (што ни Ђевокац није угодно мјесто за такве радове), онда се моли да допеште, да то учини г. Љ. Стојановић. — У одбору за науке историјске и државне једногласно је усвојен чланак г. Јована Ристића: „Србија и српски покрет у Угарској 1848—1849.“ — Чланак г. Витковића: „Србија прије 150 година“, и сине Милеје И. Вугарина: „Додатак к историји Србије и Русије“ прелати су на оцену. — Батала или рукописи, пуно важни за нову историју Србије, не ће се за сад још штампати у Гласнику ученога друштва, јер извршате потоне воље појошникове не дозвољава „изважних узрока“, да се тај рукопис сада штампа. — Примљен је за Гласник чланак И. Срећковића: „О Мандри.“

Овај број „Црногорке“ шаље се свјема претплатницима њеним и претплатницима „Гласа Црногорца“ на углед. Број који за овим долази разаслаће се само претплатницима „Црногорке“.

Претплатна цијена за „Црногорку“ стоји на челу овога листа. УРЕДНИШТВО.